DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh38845>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 04.10.2019
Yayın Tarihi: 31.12.2019

Article Type: Research article
Submitted: 04.10.2019
Publishing date: 31.12.2019

Atıf Bilgisi / Reference Information

Uysal, Y. (2019). Gazipaşa Folklorunda Maniler. *Journal of History School*, 43, 1978-1995.

GAZİPAŞA FOLKLORUNDA MANİLER

Yavuz UYSAL*

Öz

Türk halk şiiri ürünleri içerisinde en yaygın türlerden birisi olan mani, hem söylenişindeki ahenk hem de üstlenmiş olduğu derin anlam yükü ile bütün insanların dikkatini çeken; ancak sadece belli yetenekleri olan kişiler tarafından söylenebilen bir türdür. Mani yakma, mani düzme gibi ifadelerle de adlandırılan bu gelenek, Anadolu coğrafyasının hemen her köşesinde farklı bir şekilde icra edilse de toplumsal değişimlere kayıtsız kalamamış ve söyleyicileriyle birlikte yavaş yavaş kaybolmaya başlayan bir tür haline dönüşmüştür. Toplum için önem arz eden kına gecesi, düğün, bayram, hıdırellez, Ramazan geceleri ve sünnet merasimleri gibi özel günlerin vazgeçilmez sözlü kültür ürünü maniler, kısa ve akılda kalıcı olup; üstlenmiş olduğu anlam yükü ile diğer sözlü anlatım türleri içerisinde kendisine yer bulmuş ve Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu çalışmada, mani türü ve mani söyleme geleneği hakkında genel bilgiler verilip, Antalya'nın Gazipaşa ilçesinden derlenen 98 mani örneği kendi içerisinde tasnif edilerek, yöresel özelliklerin mani türü üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mani, Mani Söyleme Geleneği, Gazipaşa Manileri, Türk Halk Şiiri.

* Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, yavuz.uyisal@alanya.edu.tr, [Orcid: 0000-0002-1383-2055](https://orcid.org/0000-0002-1383-2055)

Manis in the Folklore of Gazipaşa

Abstract

Mani, as one of the most common poem styles in Turkish Folk Poetry, attracts people from every walk of life with its melodious chanting style as well as the profound meaning attributed; though it can be chanted only by people with certain talents. Although this tradition, which is sometimes referred as ‘singing mani’ or other times as ‘chanting mani’, has been practiced in different ways and styles all through Anatolia, it has unfortunately been affected by social changes and faces extinction along with its chanters. Manis have been part of the Turkish oral cultural practices in traditional occasions such as wedding ceremonies, henna nights, religious festivals, Hıdırellez (old Turkish celebrations for the coming of spring), Ramadan evenings or circumcision ceremonies. Being short and thus easy to remember, Manis has always held a special role within Turkish oral narrative culture. In this study, it is first aimed to present general background information on Mani poem and the tradition of chanting mani; and secondly to explore the impacts of regional features on Mani poem by compiling and categorizing 98 mani samples from Gazipaşa town in Antalya region.

Key Words: Mani, Mani Chanting Tradition, Gazipaşa Manis, Turkish Folk Poetry.

GİRİŞ

Maniler, yazarlarının kim olduğu bilinmeyen, daha çok dört mısradan oluşan, Türk Halk Edebiyatının en güzel, en canlı anonim örnekleridir. Herkes tarafından düzümlü oluşturulabilir. Kısa olmasından dolayı kolayca ezberlenebilir. Günlük hayat içerisinde her yerde söylenen maniler, Türk Halk Edebiyatının en yaygın şiir türüdür. Geçmişten günümüze birçok araştırmacı, mani üzerine çeşitli tanımlar yapmıştır.

Bu çerçevede anonim halk şiirinin en küçük nazım biçimi olan mani genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü gösterir. Anlamın ağırlığı genellikle üçüncü ve dördüncü dizelerdedir. Manilerde anlamın dört dizeye yayılması, ilk iki dizede çizilen tablo maniye estetik bir yapıya kavuşturur. İlk iki dize maninin dış dünya ile bağıdır. Üçüncü ve dördüncü dizede duygu ve düşünce ortaya konulur (Boratav, 1988: 185-197). Manilerin sadece Türklere ait bir nazım şekli olduğunu vurgulayan Oktürk (1988: 1), manileri Türk halkının düşünce, zekâ, zevk ve espri anlayışını belirten birer sosyal psikoloji belgesi olarak tanımlar ve manilerin hiçbir zaman “Hepsini topladım!” denilebilecek bir tür olmadığını aktarır. Maniyi anonim halk şiirinin en kısa nazım şekillerinden birisi olarak yorumlayan Yardımcı (1998: 19),

doğa, sevgi, ayrılık ve nefret gibi konuların yanında; dinleyeni yürekte sarsan, umulmadık bir sürprizle sonuçlanan, küçük ve bağımsız bir şiir türü olarak ifade eder. Manileri şekil olarak ele alan ve dize sayılarına dikkat çeken Gözaydın (1989: 3), genelde yedi heceli dört dizeden oluşan, *aaxa* biçiminde kafiyelenen bir nazım şekli olarak tarif eder ve ilk iki dizenin, asıl anlamı vererek son dizelere hazırlık yapılmasını sağlayan doldurma dizeler olduğunu belirtir.

Mani türünde yapılan tanımlamalar, bunlarla sınırlı olmayıp; hem yöresel, hem de evrensel olarak çalışma yapan hemen hemen her araştırmacı belli bir tanımlama yapmıştır. Bunlardan Elçin (2000: 281), manilerin, “Düğünlerde, kadın topluluklarında, iş yerlerinde, tarlalarda vb. yerlerde söylendiğini dile getirip, umumiyetle hece vezninin yedi veya sekizlisi ile meydana getirilen dört mısralık manzumeler olarak gösterir. Her türlü hayat hadiseleri arasında, aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık ve tabiat gibi temaları işleyen manilerin ilk iki mısrasının bir bakıma duygu, düşünce ve hayalin girişini teşkil ettiğini beyan eder. Dinleyen veya okuyanın dikkat ve ilgisini çekmeye yarayan bu iki mısradan sonra üçüncü ve dördüncü mısra ile asıl konu verilmeye çalışılırken, nadir olarak dört mısranın bütün bir duygu, fikir ve hayali islediğini belirtir. Kaya (1999: 10) ise az söz ile çok anlamın ifade edildiği, sevdâ konusu ağırlıkta olmak üzere hemen hemen her konuda söylenmiş, yedi heceli, müstakil dördüklü anonim şiirleri mani kategorisinde değerlendirir. Sevgi temasının ön plana çıkmasına rağmen toplumdaki hemen hemen her konuda mani düzülebileceğini belirten Çelik (2005: 17), manileri hece ölçüsünün yedili, çok az olarak da dört, beş, sekiz ve on birli kalıbıyla söylenen; kafiye örgüsü *aaba* veya *baca* şeklinde olan; bazı türlerinde mısra sayısı artsa bile, çoğunlukla tek dördüklükten oluşan, anonim halk şiirinin en çok sevilen ve en eski türü olarak ifade eder. Manileri, anonim halk edebiyatının en yaygın türü olarak nitelendiren Güzel ve Torun (2003: 154), ilk mısrasıyla üçüncü ve dördüncü mısraları arasında gizli bir bağ kurulabilen manileri en güzel maniler olarak değerlendirir ve halk arasında mani söyleme geleneği için “*mani yakmak*”, “*mani düzmek*”, “*mani atmak*” gibi deyimlerin kullanıldığını belirtir.

Edebiyatımıza baktığımız zaman manileşen duaları, bedduaları, halk söyleyişlerini bulmak mümkündür. Hatta bazı şairler dua, beddua gibi kalıplaşmış sözleri manilerle birleştirmişlerdir. Bu durum manilerin halk arasındaki büyük etkisini gösterir. Bu örneklerden bazıları şunlardır (Bulut, 2012: 1133):

Kara dut parmak gibi

Kız yüzün kaymak gibi

Gazipaşa Folklorunda Maniler

Seni alan yiğitler
Kurusun yaprak gibi.
Köprünün altı diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken.

Canı haddinden fazla yanan insan, bazen beddua etmekten kendini alamaz. “Ağgelin” tarafından terk edilen Âşık Minhacî, sevdiğine şu şekilde beddua etmektedir (Bulut, 2012: 1133):

Kapının önünde kangallar bitsin
Bacanın üstünde baykuşlar ötsün,
Altı ay yedi gün sıtma tutsun
Daha derdim az diyesin Ağgelin.
Gittiğin yer boran olsun, kış olsun,
Bastığın yer demir olsun, taş olsun,
Koynun dolu, kucakların boş olsun,
Daha derdim az diyesin Ağgelin.
Isıtmadan tetik olsun ellerin,
Döğünmekten çolak olsun kolların,
Lâl olasın söylemeye dillerin,
Daha derdim az diyesin Ağgelin.

Mani kelimesinin etimolojisi üzerine yapılan yorumlar incelendiğinde, kelimenin Türkçe olup olmadığı konusunda da farklı düşünceler vardır. Bu görüşlerin çeşitlenmesi, kelimenin tam anlamıyla nereden doğduğu sorunun da çözüme kavuşturamadığı gibi bu sorun, farklı görüşleri bir arada barındıran bir konu olarak hâlâ devam etmektedir. Buna göre Eset (1944: 7-8), *mani* kelimesinin soy, sop anlamına gelen *man* kelimesinin sonuna *-i* nispet ekinin eklenmesiyle oluştuğunu ileri sürmüş ve *Türk-ü*, *Bayat-ı* gibi türlerin de bu şekilde oluşturulduğunu belirtmiştir. Ayrıca kelimenin aslen *Türkmani* şeklinde söylendiğini; ancak Anadolu’da sadece *mani* şeklinin kullanılmakta olduğunu belirtmiş ve kelimenin kökeninin Türkçe olduğundan şüphe edilmemesi

gerektiğini ifade etmiştir. Akalın (1972: 13-14) da aynı şekilde *mani* kelimesinin *Türkmani* kelimesinden kısaltılmış bir kelime olabileceğini ifade ederek; kelimenin Türkçe olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bu görüşlere karşı olarak, Ata Terzibaşı, Fuat Köprülü, Fahrettin Kırzioğlu, Veled Çelebi, Pertev Naili Boratav gibi isimler, *mani* kelimesini Arapça *mâna* kelimesinin bozulmuş şekli olarak görmekte ve kelimenin kökeninin Arapça olduğunu savunmaktadırlar. Bu düşüncenin doğruluğunu mani türünün özellikleri arasında açıklamaya çalışan Torun (1989: 25), manilerin anlamsal boyutta muhatabına sataşma ve karşı tarafa laf atma mahiyetinde olan yapısını dile getirerek, kelimenin Arapça kökenli olduğu görüşünü desteklemektedir.

Mani türü, gerek Türk toplulukları arasındaki boy, lehçe, bölge ayrılıklarından gerek kendi içerisindeki yapı, üslup, cınas ve söz sanatlarına bağlı olarak farklı isimlerle anılmaktadır. Manilerin yayılma alanı olarak, Türk dilinin konuşulduğu bütün coğrafi bölgeler düşünüldüğünde, birçok kelimenin mani karşılığı olarak kullanıldığı görülmektedir. Buna göre İç ve Batı Anadolu ile İstanbul ve Rumeli’de *mani*, Eskişehir’de ve Kazan Türkleri arasında *çın* veya *şın*, Denizli’de *mana* ve *deyişme*, Urfa’da kadınlar tarafından söylenenlere *meani*, erkekler tarafından dik ve tiz sesle okunanlara *hoyrat*, Kars’ta *meni*, Erzincan’da *ficek*, Doğu Anadolu’da halk hikâyelerinin icrası sırasında söylenen türkü bentleri arasında okunanlara *pişrevi* (*peşrevi*) denmektedir (Ekmeksiz, 2003: 4). Doğu Anadolu’da ağıt ve benzeri başka bir türün sonunda söylenen tek mısralık manilere *bayatı*, Kars’ta zincirleme şeklinde söylenen mani metinlerinin bir araya gelerek oluşturdukları türkülere *akışta* (Azerbaycan’da *hakuşka*) denir. Hıdırellez gününde söylenen manilere genel olarak *martaval* adı verilir. “*Saçma sapan söz!*” anlamına gelen bu kelime, Anadolu’nun farklı bölgelerinde, farklı isimlerle anılmaktadır: *Martaval*, *vartıvar*, *bahtıyar*, *vasf-ı hâl*... Eskişehir’de Hıdırellez manileri için *kilit açma*; Doğu Karadeniz Bölgesinde karşılıklı iki kişinin, ikişer mısra halinde söyledikleri manilere de *karşı-beri* adı verilir (Kara, 1993: 4-5).

Türkiye Türkçesi dışındaki Türk lehçelerinde de *mani* yerine kullanılan ifadeler çeşitlilik göstermektedir. Azerbaycan’da *bayatı*, Başkurlarda *şığır törö*, Kazaklarda *ölen türü*, Kırgızlarda *tört sap*, Özbeklerde *törtlik*, Tatarlarda *şığır töri*, Türkmenlerde *rubayı/rübâğı*, Uygurlarda *törtlik* kelimeleri kullanılmaktadır (Ekmeksiz, 2003: 5).

Mani, insanlar arasında en eğlenceli iletişim aracıdır ve her yerde söylenebilir. Düğünlerde, bayramlarda, kına gecelerinde, sünnet merasimlerinde, ekin biçerken, tarlada çalışırken, asker uğurlarken, halay çekerken... Özellikle toplu merasimlerin en güzel faaliyet aşamasını oluşturan maniler, Anadolu

coğrafyasının her köşesinde hemen hemen herkes tarafından bilinse de söyleyenleri belirli kişiler olmuş ve genellikle kadınlar tarafından icra edilmiştir.

Hıdırellez ile maniler ayrılmaz bir bütündür. Genç kızlar, fal ve niyet amaçlı olarak Hıdırellez’de mani söylerler. Hıdırellez gecesi, kendilerine ait bir takı ya da eşyayı dilek tutarak, önceden belirlenmiş olan bir küp içerisine bırakırlar. Aynı küpün veya başka bir küpün içine de farklı kâğıtlara yazılmış mani örnekleri konulur. Sabah olduğunda küplerin başına toplanan genç kızlar, sırası ile önce takıyı daha sonra da diğer küpten mani kâğıdını alarak, takı hangi kıza ait ise onun falına ya da niyetine çıkan mani metnini okurlar. Bu tür manilere “*mantuvar*” manileri denilse de aslen mantuvar, özellikle Orta Anadolu’da bayanlar arasında toplantı gecelerinde oynanan bir oyunun adıdır. Bu oyunda, kadınlar bir halka oluşturur ve ortalarına su dolu bir kap koyarlar. Herkes, o anda üzerinde bulunan bir takısını su dolu kabın içerisine bırakır. Bir çocuk da bu kabın yanında bekler ve oyuna mantuvar türküsüyle başlanır:

Mantuvarım var olsun

İçi dolu nar olsun

Mantuvara gelmeyenin

İki gözü kör olsun.

Kadınlar sırayla çocuktan bir eşya çıkarmasını isterler ve çocuğun su dolu kaptan çıkarmış olduğu takı kime ait ise onun hakkında hep bir ağızdan maniler düzülür ve kısmeti belirlenir (Demir, 2013: 14-15).

Mani söyleme geleneği, Anadolu’da ve derleme yapılan Antalya’nın Gazipaşa ilçesinde hâlâ yaşatılmaya çalışılmaktadır. Genel olarak düğünlerde, kına gecelerinde, tarlada çalışırken, çeşitli toplantılarda insanların hoş vakit geçirmeleri için, özel yeteneği olan kimselerce söylenen maniler, insanlar arasındaki muhabbet bağlarını da kuvvetlendiren bir unsur haline gelmiştir. Gazipaşa’da maniler genellikle kadınlar tarafından söylenir. Bu kadınlara, manici, mani yakıcı, mani düzücü vb. isimler verilir. Mani yakma işini, yakım yakma, mani yakma, mani söyleme ve saygı saymak gibi kavramlar karşılamaktadır. Mani yakıcıları iki grupta inceleyen Atlı (2013: 760), irticalen mani söyleyebilen ya da daha öncesinde ezberinde olan manileri söyleyebilen maniciler olmak üzere bu kişilere usta ve amatör maniciler ismini vermiştir.

Maniler her konuda yazılabilen şiir türleridir. Manilerin söylendiği şartlar ve çevre unsurları, onun muhtevasının oluşmasında en etkili faktördür. Çünkü manilerde doğumdan ölüme kadar hayatın her safhasını; kaynana, kaynata ve gelin ilişkileri, başlık parası ve diğer bütün boyutlarıyla aileyi; sevinç, üzüntü,

öfke, haset, umut, umutsuzluk, özlem, gurbet, ayrılık, ölüm, yalnızlık gibi bütün duygu ve düşünceleri; toplumda kabul görmüş bütün değer yargılarını, töreyi, gelenek, görenek ve âdetleri; tarihi olayları, toplumun aksayan yanlarını, gizli-açık dertlerini, dileklerini, yönetimden beklediklerini, mizah anlayışlarını, inançlarını, batıl itikatlarını, kısacası her yönüyle yöre insanının özelliklerini bulmak mümkündür (Çelik, 2005: 95-96).

Bu çerçevede Gazipaşa yöresinden derlenen maniler içerik bakımından farklılık göstermekle birlikte bunlar çeşitli başlıklar altında sıralanabilir.

a) Aşk ve Sevda Konulu Maniler

Manilerin en geniş yelpazesini oluşturur.

Yılan akar gazele	Al çuha boydan artar
Gönül verdim güzele	Yüzük parmağı tartar
A benim sevdiceğim	Benim yârim çok güzel
Buralara gezele	Baktıkça ömrüm artar
Bahçelerde darılar	Dağ başı karda galdı
Kızlar fıstık gırarlar	Ayvalar dalda galdı
Gece gündüz düşünüp	Kız hatırın kalmasın
Durmaz koca ararlar	Yüreğim sende kaldı

b) Özlem, Gurbet, Hasret ve Yalnızlık Konulu Maniler

Dağda tavşan izi	Ayva sarılarına
Ayırdı felek bizi	Kovan arılarına
Ayırma felek ayırma	Mevla'm sabır versin
Tanrı kavuştursun bizi	Asker yâri olanlara

Dağları delemedim
Buğday eleyemedim

Gazipaşa Folklorunda Maniler

Yarım gitti gurbete
Bir daha göremedim

c) Ayrılık ve Ölüm Konulu Maniler

Dağların oylumuna
Kuş konar yaylımına
Gel hakkını helal eyle
Geldik yol ayırdımına

Bahçalarda ülübü
Kız buranın gülü mü?
Acep buradan giderse
Sevdiceği ölür mü?

Dereler olmasa
Murt çiçeği solmasa
Ölüm Allah'ın emri
Şu ayrılık olmasa

Karşı karşı evimiz
Eskidendir sevgimiz
Bu sevgi bizde iken
Çatlar ölür birimiz

d) Meslekleri Konu Edinen Maniler

Vur davulcu inlesin
Âşık olan dinlesin
O yar sevdiğini almazsa
Bana evlendim demesin

Evlerinin önü harman
Yok mu derdime derman
Oğul öğretmen olursa
Babası keser kurban

Gulağında altın küpe
Uyandırdım öpe öpe
Çobanların göçtümü
Sana derim büyük depe

Vur davulcu inlesin
Âşık olan dinlesin
O yar sevdiğini almazsa
Bana evlendim demesin

e) Gelin-Kaynana Konulu Maniler

Deniz gibi aynalı

Oğlum oğlum oynunda

Yavuz UYSAL

Şu oğlana varmalı	Madalyası boynunda
Oğlan kendisi güzel	Eller ne derse desin
Annesi olmamalı	Oğlum kızlar goynunda
Devem gider hecin gibi	Mektup yazsam galem yok
Bıyıkları var sicim gibi	Teyzem çok ya halam yok
Ağla nazlı sunam	Eller hep gelin oldu
Anamla bacım gibi	Benden başka galan yok

f) İş Yaparken Söylenen Maniler

Bahçelerde maydanoz	Dereler akacak
Maydanozu yoldunuz	Patatesler kalkacak
Benim kara gözlümü	Sen gidersen a yavrum
Bana çok gördünüz	Bana kimler bakacak
Ekini biçeceğim	Köyde patoz geziyor
Soğuk su içeceğim	Desteleri eziyor
Bu memleket çok sıcak	Köylüleri sorarsan
Gölgeye geçeceğim	İşten güçten beziyor

Maniler, yakıldığı veya söylendiği bölgenin ağız özelliklerinden en fazla etkilenen halk edebiyatı ürünlerindendir. Gazipaşa manileri de genel anlamda bölgenin dil özelliklerini yansıtan bir yapı oluşturmaktadır. Mani yakma geleneği günümüzde azalmış olmasına rağmen, teknoloji ile ilgili bazı kelimeler de mani içerisinde yerini almıştır. Yöresel kelimeler *ülübü*, *pelit*, *hecin*, *ırbık*, *muhar*, *kayrak*, *hayıt*, *murt*, *fer*, *patoz* ve teknolojik-güncel kelimeler *tabanca*, *araba*, *gemi*, *mücevher*, *moda* bir arada kullanılmıştır.

Mani türünü diğer Türk halk şiiri şekillerinden ayıran en önemli fark, kafiye düzeni ile bağımsız dörtlükler halinde söylenişe sahip olmasıdır. Manilerin kafiye düzeni *aaba* şeklindedir. Halk şiirinde yarım kafiye esastır. Maniler için

[1986]

Gazipaşa Folklorunda Maniler

de durum aynıdır. Mevcut maniler göz önünde tutulduğunda yarım kafiye ile söylenmiş örneklerin, yüzde itibarıyla en fazla çoğunluğu oluşturduğu görülür (Kaya, 2007: 473).

1. Yarım Kafiye Mani Örnekleri

Gazipaşa dedikleri	Dereler akacak
Muz, portakal yedikleri	Patatesler kalkacak
Ne hoşuma gidiyor	Sen gidersen a yavrum
Ulan efe dedikleri	Bana kimler bakacak

2. Tam Kafiye Mani Örnekleri

Mavi yürekli yârim	Duvardadır duvarda
Beyaz bilekli yârim	Bir yar sevdim hovarda
Dün gece neredeydin	Eğri gümüş ırbıkla
Çatal yürekli yârim	Su doldurur muharda

3. Zengin Kafiye Mani Örnekleri

Su akar kâmiş gibi	Çıktım kayık dengine
Durulur gümüş gibi	Benzer gül rengine
Ben yârimi severim	Çarkın gırlsın felek
Turfanda yemiş gibi	Düşürmedin dengime

Öte yandan maniler üzerine birçok tasnif çalışması yapıldığı gibi, Kaya (1999: 30-81) manilerin tasnifini şu şekilde yapmıştır:

A. Yapılarına Göre Maniler

1. Hece Sayılarına Göre Maniler

- a. Dört heceli maniler
- b. Beş heceli maniler

- c. Altı heceli maniler
- ç. Yedi heceli maniler
- d. Sekiz heceli maniler
- e. On bir heceli maniler

2. Mısralarına Göre Maniler

- a. Düz mani
- b. Kesik/Cinaslı mani
- c. Yedekli mani
- ç. Çift ölçülü maniler

B. Hazırlanış ve Uygulanışlarına Göre Maniler

- 1. Niyet Manileri
- 2. Katar Manileri
- 3. Karşılıklı Maniler
- 4. İş Yaparken Söylenen Maniler
 - a. Tarlada çalışan kadınların gelip gençlere söyledikleri maniler
 - b. Halı dokuyan kızların söyledikleri maniler
 - c. Bulgur çekerken söylenen maniler
 - ç. Taş toplarken söylenen maniler
 - d. Çayır biçilirken söylenen maniler
 - e. Bostanda çalışırken söylenen maniler
- 5. Saya Manileri
- 6. Bayraktar Manileri
- C. Konularına Göre Maniler

Antalya'nın Gazipaşa ilçesinden derlemiş olan 98 mani örneği alfabetik sıra esas alınarak aşağıda gösterilmiştir.

Arabam var karada
Kırgınlık var arada

Oğlum destan söyle der
Benim başım belada

Gazipaşa Folklorunda Maniler

Akşamdan kalmış postu
Yoktur onun hiç dostu
Kız Allah'ın seversen
Sensin onun tek dostu

Bekçiniz kapıya geldi
Cümlenize selam verdi
Darılmayın iki gözüm
Bahşişini almaya geldi

Bir taş attım dereye
Kız çıktı pencereye
Kız Allah'ın seversen
Al beni içeriye

Bize geldik size geldik
İnci mercan dize geldik
Başlar tacı iki gözüm
Arz eyledik size geldik

Camı cama çatarlar
Bana kurşun atarlar
Benim yarım yok diye
Bana çalım atarlar

Çıktım kayık dengine
Benzer gül rengine
Çarkın gırılısın felek
Düşürmedin dengime

Damım damlayıp yatır
Gözüm ağlayıp yatır
Sevdiğim sakallanmış
Midem almayıp yatır

Değirmenden gelirim
Ben derdimden eririm
Sen sözünde durursan
Ben işimi bilirim

Denize daldım derin
Yüzüne çıktım serin
Yollara tuzak kurdum
Tutuldu taze gelin

Denizin dibi mildir
Sözü söyleyen dildir
Bir sen söyle bir de ben
Bakalım yangın kimdir

Denizin yalısını
Gıramam çalısını
Şu giden oğlanın
Severim garısını

Denizin yalısını
Kıramam çalısını
Kadir Mevla'm herkese
Versin sevdalısını

Derelerde hayıtlar
Denizlerde kayıklar
Oğlan kızı görünce
Gece gündüz sayıklar

Derelerin tozuyum
Ben kurbanlık kuzuyum
Sen beni bilemedin
Ben komşunun kızıyım

Derelerde üzüm var
Benim sende gözüm var
Emmim kızı bilmesin
Sana benim gözüm var

Derelerde var üzüm
Salkımı süzüm süzüm
Eller ne derse desin
Sendedir iki gözüm

Yavuz UYSAL

Derelerin yılanı
Uydururlar yalanı
Duydunuz mu komşular
Bu geceki olanı

Şu dereler akacak
Yatağın sıyracak
Yârim asker olunca
Bana kimler bakacak

Derenin kayrağı
Fatmam çeker bayrağı
Ben Fatmamı bilirim
Taze sütün kaymağı

Domatesim kırmızı
Yüreğimde var sızı
Eller ne derse desin
İlle emimin gızı

Duvardadır duvarda
Bir yar sevdim hovarda
Eğri gümüş ırbıkla
Su doldurur muharda

Evlerinin önü katran
Çam dallarında oturan
Herkesin kader yazısı
Anneyle babadan ayıran

Evinin önü alan
Söylediğim hep yalan
Gönder beni çocuğum
Durman ben burada kalan

Evinin önü ekin
Pencerelere tül çekin
Kız seni kaçırırım
Vallahi benden çekin

Fesliken dallanmadan
Yaprağı sallanmadan
Seni bana verirler
Yanağın allanmadan

Gara pelit yongası
Hani bunun damgası
Goç yiğidin yaylası
Kar memenin arası

Garşıda gâtıranlar
Dibinde oturanlar
Bana bir mektup yazın
Beladan gurtulanlar

Gazipaşa dedikleri
Muz, portakal yedikleri
Ne hoşuma gidiyor
Ulan efe dedikleri

Gazipaşa'nın muzları
Ne güzeldir kızları
Bir tane alam dedim
Çekilmiyor nazları

Gazipaşa'nın muzları
Ne güzeldir kızları
Kaş altından bakışları
Yakar hep garipleri

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Gazipaşa kızlarına
Bakan gözler kamaşır

Gollarında var burma
Nazife galbimi gırma
Bilirim döveceksin
Ölecek yerime vurma

[1990]

Gazipaşa Folklorunda Maniler

Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Doğru söylemiş gençler
Sevgiliye doyulmaz

Gözdür görmek ister
Gönüldür sevmek ister
Beni soran olursa
Çıkar resmimi göster

Harmanda malama
Kömür gözlüm ağlama
Ben buralı değilim
Bana meyil bağlama

Havada uçar arı
Kanatları sapsarı
Yeni bir moda çıkmış
Her erkeğe on karı

Hem acık, hem susura
Bekar kaldık bu sıra
Sevdiğimi alırsam
Giderim ben Mısır'a

İstanbul portakalısın
Lafımız burada kalsın
Yeni bir kanun çıkmış
Herkes sevdiğini alsın

İşte bayram da geldi
Gönüllere fer geldi
Gönül veren yiğitler
Bugün murada erdi

Karanfil taştta yürü
Can kurban dosta yürü
Hava bulut yer çamur
Sineme bas da yürü

Karanfilsin, bibersin
Ehtibarca gezersin
Böyle etme a çocuk
Sonra pişman edersin

Kara üzüm salkımı
Benim yârim saklı mı?
Yârimi bir görsem
Çıkarırım aklımı

Karpuzun kökeniyim
Dibinin dikeniyim
Güzele başım bozgun
Çirkine tövbeliyim

Kaşları kara imiş
Gözleri ela imiş
Sevdanı bana verdin
Çekmesi bela imiş

Köprünün altı desti
Kemer belimi kesti
Şu giden gelinin
Ben idim eski dostu

Manici başımsın
Mücevher taşımsın
Bir emanet yollasam
Ölünceye taşırsın

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bana yetmez
Senin aldığın para
Benim süsüme yetmez

Mavi yelekli yârim
Beyaz bilekli yârim
Dün gece neredeydin
Çatal yürekli yârim

Yavuz UYSAL

Mavi yelek mor düğme
Yeni girdin galbime
Daha evvel gireydin
Kan damlattın yüreğime

Ocağa vurdum nacak
Dalları budanacak
Evlenmeyin kızlar
Naylon erkek çıkacak

Odunu gelir dağlıktan
Sabını gelir beylikten
Sana derim a çocuk
Bir gız sevdim Çığlık'tan

Patatesi ekerler
Dibine su dökerler
Öpülmeyen kızlar
Hemencecik küserler

Patatesi haşladım
Kabuk soymaya başladım
Evvel çok darıldım
Şimdi bunu boşladım

Patlıcana su saldım
Dibine vardı sandım
Kapı çalınca
Sevgilim geldi sandım

Portakal dalda biter
O köyler bana tüter
Gönder beni çocuğum
Benim durduğum yeter

Saçım örük örüktür
Al yanak gölgeliktir
Şahin yuvası gibi
Bağrım delik deşiktir

Sandık üstünde nar
Yememize bir yıl var
Öyle kalbim kırdın
Üç gün üç gece yalvar

Sarı kız evden gelir
Kokusu bağdan gelir
Sarı kızın selamı
Altı aylık yoldan gelir

Sarı sümbül, mor sümbül
Bakma bana, hor sümbül
Ben yarimi kaybettim
Uçan kuştan sor sümbül

Seherde gözüm ağlar
Beşikte kızım ağlar
Ben burada duramam
Sılada kuzum ağlar

Sevda nedir bilir misin?
Bana bir yol verir misin?
Seni sevdiğimden beri
Sen de beni sever misin?

Soğuk bir su olsaydım
Kız testine dolsaydım
Razıydım yalvarmaya
Tek nişanlım olsaydın

Sıra sıra kazanlar
Kara yazı yazanlar
Evlat yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

Su akar kamış gibi
Durulur gümüş gibi
Ben yârimi severim
Turfanda yemiş gibi

Gazipaşa Folklorunda Maniler

Şeftali ağaçları
Tülü çiçek başları
Gurulu yaya benzer
Sevdiğimin gaşları

Şu derenin uzunlu
Kıramadım buzunu
Emmim kızını sevdim de
Çekemedim nazını

Tabancam atılmaz
Pazarda satılmaz
Geceler on beş saat
Yalnız yatılmaz

Tarlası ufak taşlı
Geliyor kalem kaşlı
Ben sevdim anlamadı
Sevdiğim karakaşlı

Taş başının inciri
Saatimin zinciri
Dün gece neredeydin
Gönlümün güvercini

Yılan akar gazele
Gönül verdim güzele
A benim sevdiceğim
Buralara gezele

Ver bana bir sigara
Tütününün tozundan
Adam hiç vazgeçer mi?
Sevdiğinin sözünden

Yağmur yağın taşlara
Gökte uçan kuşlara

Kurban olayım ben
Uzaktaki kuşlara

Yarının hayratları
Çekelim bayrakları
Bana mezar olacak
Gışlanın gayrakları

Yârım gider Gökdaş'a
Karlı dağ aş aşı
Biz orda buluşuruz
Sır verme arkadaş a

Yayla yolu ekili
Devlet yolu pekili
Sevdiğimi sorarsan
Tam taramış kâkülü

Yemenimin kaşını
Kim bağladı saçını
Âşık olan kavuşmaz mı?
Sil gözünün yaşını

SONUÇ

Türkiye’de her yörenin kendine özgü gelenek ve görenekleri, yaşam şekilleri ve dil özellikleri vardır. Türk Halk Edebiyatı konuları içerisinde değerlendirilen bütün bu unsurlar, Türk kültürünün de temelini oluşturan en önemli hazinelerdir. Özellikle, teknolojik gelişmeler sonucunda insanlar arasındaki sosyal bağların zayıflamaya başladığı bu günlerde, bu değerleri ortaya çıkarıp insanlara hatırlatmak ve bu ürünlerden gelecek nesillerin de faydalanmasını sağlamak, başta araştırmacılar olmak üzere bütün insanların üzerinde sorumluluk duygusu oluşturmaktadır. Bu düşünce ile Antalya’nın Gazipaşa ilçesinde hâlen söylenmekte olan maniler bir araya getirilerek, bunların özellikleri incelenmeye çalışıldı.

Mani düzme ya da söyleme geleneği devam ettirilmeye çalışılsa da artık söyleyicilerinin yavaş yavaş aramızdan ayrılıyor olması, bu geleneğin de zamanla unutulmasına sebep olmaktadır. Gazipaşa ilçesinde, toplumsal birlikteliğin sağlandığı günlerde, özellikle düğünlerde, kına gecelerinde ve Ramazan akşamlarında sıkça başvurulman mani söyleme geleneği, artık unutulmaya yüz tutmuş bir gelenek olmuştur. Bu durumun en önemli sebebi, özellikle yaşanan toplumsal reformlar ve insanlar arasındaki yüz yüze iletişimin yerini farklı iletişim araçlarının almasıdır. Günümüzde bir araya gelemeyen, gelseler dahi sohbet ortamlarının oluşturulamadığı ya da sözlü kültür ortamının sağlanamadığı ve birlik beraberlik günlerinin olması gerektiği gibi icra edilemediği bir ortamda sözlü kültür ürünlerinin unutulması kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu nedenle Gazipaşa ilçesinde uzun yıllardan bu yana devam ettirilen ve artık son temsilcilerini misafir ettiğimiz mani söyleme geleneği, yukarıdaki örnekleriyle bu çalışmanın oluşturulmasını gerekli kılmış ve bu geleneğin ürünlerinin gelecek kuşaklara aktarılmasını amaçlamıştır.

KAYNAK KİŞİLER

Asiye Yılmaz: Okuma Yazma Yok	Yaş: 72	Ev Hanımı
Gazipaşa/ Muzkent		
Düriye Ceylan: Okuma Yazma Yok	Yaş: 71	Ev Hanımı
Gazipaşa/Göçük		
Fatma Değirmenci: Okuma Yazma Yok	Yaş: 72	Ev Hanımı
Gazipaşa/Şahinler		
Fatma Yüksel: İlkokul	Yaş: 63	Ev Hanımı Gazipaşa/Muzkent
[1994]		

Hayriye Bilgin: İlkokul

Yaş: 56,

Ev Hanımı

Gazipaşa/Çıglık

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Akalın, L. S. (1972). *Türk Manilerinden Seçmeler I*. İstanbul: MEB Yayınları,
- Atlı, S. (2013). Taşköprü (Kastamonu)'de Mani Söyleme Geleneği. *Turkish Studies* 8(1), 755-774.
- Boratav, P. N. (1988). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Bulut, S. (2012). Anadolu Ağızlarında Kullanılan Kalıp Sözler ve Bu Kalıp Sözlerin Kullanım Özellikleri. *Turkish Studies*, 7(4), 1117-1155.
- Çelik, A. (2005). *Manilerimiz ve Trabzon Manileri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demir, N. (2013). *Türk Mânileri*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Ekmeksiz, A. (2003). *İstanbul Manileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Elçin, Ş. (2000). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eset, N. (1944). *Mukayeseli ve Neşredilmemiş Maniler*. Ankara: Halkevi Neşriyatı.
- Gözyaydın, N. (1989). Anonim Halk Şiiri Üzerine. *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, 445-450, 3-104.
- Güzel, A. & Torun, A. (2003). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kara, R. (1993). *Erzincan Manileri*. Ankara: Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Kaya, D. (1999). *Anonim Halk Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oktürk, Ş. (1998). *Türk Manileri Antolojisi*. İstanbul: Karataş Yayınevi.
- Torun, A. (1989). Mani Tarzı ve Bu Tarzın Menşei Hakkında Bazı Düşünceler. *Milli Folklor* 1(2), 24-25.
- Yardımcı, M. (1998). *Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri, Aşık Şiiri, Tekke Şiiri*. Ankara: Ürün Yayınları.